

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Akademien för utbildning, kultur
och kommunikation

EXAMENSARBETE
UÖÄ008 15HP
HT 2009

Regnbågsfamiljer, skilsmässobarn och bonusföräldrar

En studie om hur olika familjekonstellationer representeras i
svensk barnlitteratur och på förskolan.

Gay families, children with divorced parents and stepparents.

A study of different kinds of families in Swedish children's
literature and preschool.

Karin Askerin
Maria Mikaelsson

Handledare: Anna-Carin Billing

Examinator: Marie Öhman

SAMMANDRAG

Karin Askerin
Maria Mikaelsson

Regnbågsfamiljer, skilsmässobarn och bonusföräldrar

En studie om hur olika familjekonstellationer representeras i svensk barnlitteratur och på förskolan.

Gay families, children with divorced parents and stepparents

A study of different kinds of families in Swedish children's literature and preschool.

2009

Antal sidor: 42

Syftet med vårt examensarbete är att se vilka olika familjekonstellationer som finns i den svenska barnlitteraturen. Vi har tittat på utbudet och plockat ut några böcker som vi tyckte var mest intressanta för vår studie. Vi har riktat in oss på *andra* familjekonstellationer än kärnfamiljen, kärnfamiljen återkommer dock hela tiden i vår studie genom litteratur, intervjuer och diskussion. Syftet är också att undersöka om barnlitteratur med olika familjekonstellationer används i förskolans pedagogiska arbete.

Vår studie är kvalitativ och bygger på litteratur, examensarbeten samt artiklar. Vi har också intervjuat sex förskollärare på olika förskolor, för att se hur de arbetar med de här frågorna. Vi har också läst och analyserat sju stycken barnböcker som vi tyckte var mest intressanta för detta examensarbete.

Resultatet visar att förskollärare sällan på ett medvetet sätt använder barnlitteratur för att uppmärksamma barn på att det finns olika familjekonstellationer. De böcker som de läser med andra familjekonstellationer än kärnfamiljen är oftast för att de är populära barnböcker (t.ex. *Pippi* och *Alfons*), och inte ett medvetet val för att visa att familjer kan se olika ut. Resultatet visar också att det har kommit en del böcker senaste åren som tar upp t.ex. regnbågsfamiljer eller barn med skilda föräldrar. Vi tycker dock att det borde finnas fler barnböcker än vad det gör idag som tar upp andra familjekonstellationer än kärnfamiljen.

Nyckelord: Familjekonstellationer, familj, kärnfamilj, regnbågsfamilj, skilsmässa, barnlitteratur, förskola, förskollärare.

1	INLEDNING	4
1.1	FÖRFÖRSTÅELSE.....	4
1.2	SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.3	DEFINITION AV TERMER I STUDIEN	5
2	BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING	5
2.1.1	<i>Kärnfamiljen dominerar i förskolan .....</i>	<i>8</i>
2.1.2	<i>Familjen förändras.....</i>	<i>10</i>
2.1.3	<i>Regnbågsfamiljen.....</i>	<i>11</i>
2.1.4	<i>Barnlitteraturens betydelse för barn.....</i>	<i>14</i>
2.1.5	<i>Barnboken i uppfostringssyfte.....</i>	<i>15</i>
2.2	BARNBOKENS HISTORIA	16
3	METOD	17
3.1	KVALITATIV STUDIE	17
3.2	DATAINSAMLINGSMETOD	18
3.3	ETISKA PRINCIPER	19
4	RESULTAT	20
4.1	RESULTAT AV INTERVJUER	20
4.2	SKÖNLITTERATUR	26
5	DISKUSSION	30
5.1	ANALYS AV INTERVJUSVAR	30
5.2	ANALYS AV LITTERATUR	34
6	AVSLUTNING	40
7	KÄLLFÖRTECKNING.....	42

1 Inledning

1.1 Förförståelse

Vi vill att alla barn ska känna att de är lika mycket värda som alla andra barn. Vi vill att alla barn ska känna att det inte spelar någon roll hur de ser ut, varifrån de kommer, och hur de lever. Vi vill att alla barn ska känna att deras verklighet är precis lika viktig och rätt som alla andras.

Vår uppfattning är att idag representeras inte alla barns familjekonstellation inom förskolan över huvud taget, och därför känns det här ämnet viktigt och intressant att undersöka. Vi vill också veta vad det finns för svensk barnlitteratur som tar upp andra familjekonstellationer än kärnfamiljen. Finns de, och använder sig förskollärarna av den skönlitteraturen? Vi kommer att inrikta oss på andra familjekonstellationer än kärnfamiljen, men kärnfamiljen kommer att finnas med hela tiden i diskussion och litteratur.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka om det finns barnlitteratur som representerar olika familjekonstellationer. Vi vill titta på om den här typen av skönlitteratur används inom förskolan, och i så fall i vilket syfte. Vi vill veta om förskollärarna vet om att det finns skönlitteratur som tar upp olika familjekonstellationer, och hur de använder den.

- Vad finns det för barnlitteratur som tar upp olika familjekonstellationer?
- Använder sig förskollärare av sådana böcker i sitt pedagogiska arbete?

1.3 Definition av termer i studien

Här presenterar vi några begrepp som vi kommer att använda oss av i vår studie, för att läsaren ska få en tydlig bild av vad vi menar med de olika begreppen.

Familjekonstellationer – Med familjekonstellationer menar vi olika sätt som familjer är uppbyggda på, t.ex. pappa och barn, kärnfamilj, regnbågsfamilj mm.

IP – För enkelhetens skull har vi i redovisningen av intervjusvar, samt i analys av intervjusvar valt att kalla respondenterna för IP 1-6, som står för Intervjuperson 1-6.

Krammärkning – Böcker som uppfyller bokförlaget Vildas krav på mångfald, jämställdhet och demokrati (Käreland 2009:34).

Regnbågsfamilj – Familj där en eller flera föräldrar är homosexuella, en regnbågsfamilj kan vara uppbyggd på flera olika sätt, t.ex. som styvfamilj eller mamma-mamma-barn.

Respondent – Vi har valt att i löpande text kalla de vi har intervjuat för respondenter (Stukát 2005:38).

proAros- proAros är en del utav Västerås stad som har hand om lärande och utbildning, vård och omsorg, individ och familj, kultur, fritid och förebyggande.

2 Bakgrund och tidigare forskning

2.1 En sammanfattning av utvald litteratur

Vi har hittat relevant information för denna studie i följande litteratur. Bäck-Wiklund, M & Johansson, T (2003) *Nätverksfamiljen*. I boken *Nätverksfamiljen* reder författarna ut begreppet *familj*, vad är en familj, och hur kan en familj se ut? Boken ger en bild av hur familjen har förändrats senaste åren, och ger exempel på nya konstellationer förutom kärnfamiljen. Författarna ger i den här boken ett tydligt underlag för att förstå hur samhället ser ut idag, och att familjekonstellationer har

följt med i utvecklingen. Även Lindberg, A (2009) tar upp familjekonstellationer i examensarbetet *Föreställningar om familjen på förskolan – Språkets betydelse för en reproducering av den heteronormativa kärnfamiljen*. Författaren undersöker hur pedagoger pratar med barn om olika familjekonstellationer, och främst regnbågsfamiljer. Författaren tar också upp hur språket som pedagogerna använder har betydelse för barnens förståelse för olika familjekonstellationer. Johannesson, J. (2007) skriver i examensarbetet *Familjekonstellationer i modern svensk barnlitteratur en studie av 2006 års utgivna böcker för barn i åldern 6 – 9* om hur familjekonstellationer ser ut i svensk barnlitteratur. Författaren undersöker vilka familjekonstellationer som finns representerade i utgivna barnböcker under år 2006. Här ser vi en tydlig statistik för hur utgivningen av skönlitteratur för barn ser ut, och kärnfamiljen dominerar även här precis som i Lindbergs (2009) studie. Utbudet av barnböcker som skildrar regnbågsfamiljer är inte så stort, Sjölin, E. (2006) frågar de stora bokförlagen varför i artikeln *Få homoförebilder i barnböckernas värld*. I artikeln får vi en förklaring till varför det finns så få böcker med barn till homosexuella föräldrar. I artikeln *Låt regnbågsbarnen känna stolthet* av Stendahl, E. (2007) får vi också läsa om regnbågsfamiljer. Här handlar det om hur en förskola försöker att uppmärksamma regnbågsfamiljer. Artikeln tar även upp ett projekt om regnbågsbarn som den aktuella förskolan har deltagit i. Artikeln visar tydligt hur diskussioner och ny kunskap kan påverka förskollärare till nya infallsvinklar. De får även förståelse till varför det är viktigt att representera olika familjekonstellationer i sitt pedagogiska arbete.

I *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna* av Kjersén Edman, L. (2002) får vi se en orientering över barn- och ungdomsböcker, förr och nu. Den visar hur synen på barn- och ungdomsböcker har förändrats under åren. Allt från 1700-talet då böckerna enbart gjordes i pedagogiskt syfte till 1900-talet då huvudsyftet var att underhålla. Författaren presenterar alla de stora barn- och ungdomsböckerna och även framtida klassiker från 2000-talet. Även Kåreland, L. (2005) visar i *Möte med barnboken* en översikt över modern barn- och ungdomslitteratur. Boken behandlar olika typer av böcker så som pekboken, bilderböcker och serietidningen. Men den tar även upp barnbokens historia och barns villkor i samhället. Barnbokens historia är viktig för att få förståelse för hur skönlitteraturen har sett ut och hur den har utvecklats. Från början skrevs skönlitteratur för barn endast i pedagogiskt syfte, och numera är den

mest till för att roa, men den pedagogiska delen har alltid funnits där och finns fortfarande. I *Barnboken i samhället* av Kåreland, L (2009) tar författaren bl.a. upp vilken betydelse barnboken har för barn i dagens samhälle. Kåreland (2009) tar också upp barnbokens utveckling med hänsyn till samhällets utveckling. Precis som i *Möte med barnboken* tar författaren upp barnbokens pedagogiska syfte. Granberg, A. (2006) tar i *Småbarns sagostund* upp betydelsen av sagostunden för små barn (1-3 år). Boken visar konkreta tips på hur man som pedagog kan göra sagostunden så inspirerande och pedagogisk som möjligt för barnen. Det finns en teoretisk del där författaren bland annat beskriver sagostundens pedagogiska uppgift, hur sagostunden påverkar språkutvecklingen och bildens betydelse. Det finns även en praktisk del där det finns tips på sagor, sånger och rekvisita som kan användas till sagostunden.

Granberg, A. (2006). *Småbarns sagostund*. Det här är en bok som tar upp betydelsen av sagostunden för små barn (1-3 år). Boken visar konkreta tips på hur man som pedagog kan göra sagostunden så inspirerande och pedagogisk som möjligt för barnen. Det finns en teoretisk del där författaren bland annat beskriver sagostundens pedagogiska uppgift, hur sagostunden påverkar språkutvecklingen och bildens betydelse. Det finns även en praktisk del där det finns tips på sagor, sånger och rekvisita som kan användas till sagostunden. Kjersén Edman, L. (2002). *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Detta är en orientering över barn- och ungdomsböcker, förr och nu. Den visar hur synen på barn- och ungdomsböcker har förändrats under åren. Allt från 1700-talet då böckerna enbart gjordes i pedagogiskt syfte till 1900-talet då huvudsyftet var att underhålla. Författaren presenterar alla de stora barn- och ungdomsböckerna och även framtida klassiker från 2000-talet. Johannesson, J. (2007). *Familjekonstellationer i modern svensk barnlitteratur en studie av 2006 års utgivna böcker för barn i åldern 6 – 9*. Ett examensarbete som undersöker vilka familjekonstellationer som finns representerade i utgivna barnböcker under år 2006. Här ser vi en tydlig statistik för hur utgivningen av skönlitteratur för barn ser ut. Kåreland, L. (2005). *Möte med barnboken*. Boken visar en översikt över modern barn- och ungdomslitteratur. Boken behandlar olika typer av böcker så som pekboken, bilderböcker och serietidningen. Men den tar även upp barnbokens historia och barns villkor i samhället. Barnbokens historia är viktig för att få förståelse för hur skönlitteraturen har sett ut och hur den har utvecklats. Från

början skrevs skönlitteratur för barn endast i pedagogiskt syfte, och numera är den mest till för att roa, men den pedagogiska delen har alltid funnits där och finns fortfarande. Kåreland, L (2009) *Barnboken i samhället*. Boken tar bl.a. upp vilken betydelse barnboken har för barn. Författaren tar också upp barnbokens utveckling med hänsyn till samhällets utveckling. Författaren diskuterar också kring ifall barnboken ska ha ett pedagogiskt syfte eller inte. Lindberg, A (2009) *Föreställningar om familjen på förskolan – Språkets betydelse för en reproducering av den heteronormativa kärnfamiljen*. En kandidatuppsats som undersöker hur pedagoger pratar med barn om olika familjekonstellationer, och främst regnbågsfamiljer. Författaren tar också upp hur språket som pedagogerna använder har betydelse för barnens förståelse för olika familjekonstellationer. Sjölin, E. (2006). *Få homoförebilder i barnböckernas värld*. En artikel som tar upp varför det finns så få böcker med barn till homosexuella föräldrar. De stora bokförlagen svarar på den frågan och ger sina åsikter om varför det kan vara så. Här får vi förklaring och förståelse för urvalet av utgivning inom skönlitteratur för barn. Stendahl, E. (2007) *Låt regnbågsbarnen känna stolthet*. En artikel som handlar om hur en förskola försöker att uppmärksamma regnbågsfamiljer. Artikeln tar även upp ett projekt om regnbågsbarn som den aktuella förskolan har deltagit i. Artikeln visar tydligt hur diskussioner och ny kunskap kan påverka förskollärare till nya infallsvinklar. De får även förståelse till varför det är viktigt att representera olika familjekonstellationer i sitt pedagogiska arbete.

2.1.1 Kärnfamiljen dominerar i förskolan

I Lindbergs (2009) examensarbete visar det sig att ingen av de förskollärare som hon intervjuade för studien, tänkte på att representera andra familjekonstellationer än kärnfamiljen när de t.ex. läser böcker, sjunger sånger eller i andra sammanhang (2009:29).

Lindberg (2009) menar i sin studie att leken *Mamma, pappa, barn* skulle kunna byta namn till *Att leka familj*, för att öppna för andra familjekonstellationer i leken. Lindberg skriver vidare att den är den vanliga kärnfamiljen som uppmärksammas i förskolan genom lekar, sagor och sånger. På så sätt får inte barn upp ögonen för

andra sätt att leva än i just kärnfamiljen, vilket ger en signal om att andra familjekonstellationer inte är accepterade (2009:29).

Lindberg (2009) skriver att inom förskolan bör förskollärare undvika att prata om familjen som om den vore en typisk kärnfamilj. På så sätt lär sig barn tidigt vad samhället uppfattar som rätt och fel. Lindberg (2009) menar att förskollärare borde uppmärksamma olika familjekonstellationer för att förhindra att barn lär sig att andra sätt att leva på än i kärnfamiljen är konstigt eller fel (2009:32).

Tre av fyra förskollärare som Lindberg (2009) intervjuat för sin studie säger att de beställer in material mm. efter behov, dvs. om något barn på förskolan utmärker sig på något sätt från det *vanliga*. Så länge det annorlunda inte finns på deras förskola så finns inte ett behov av att ta upp olika olikheter. En av fyra tyckte att det var viktigt att ta upp olikheter redan från början oavsett om det finns på förskolan eller inte (2009:34-35).

Lindberg (2009) menar att förskolor inte bör vänta med att ta in material, eller anpassa sagor, sånger och lekar förrän de har något barn på förskolan som avviker från normen. Lindberg (2009) reagerar också på att de förskollärare hon intervjuat tyckte att barn (speciellt 1-3-åringar) var för små för att förstå att det fanns andra familjekonstellationer. Lindberg (2009) menar att lär barn sig från början genom sagor, sånger, lekar och diskussioner så blir det naturligt, och inget konstigt som är svårt att förstå (2009:40).

Lindberg (2009) skriver att det är kommunens ansvar att köpa in material anpassat efter t.ex. olika familjekonstellationer eller andra olikheter. Lindberg (2009) tror därför att detta är en process som kommer att ta tid innan det faktiskt finns tillgängligt på förskolor. Lindberg (2009) menar dock att förskollärarna själva kan ta ett större ansvar genom att ändra i sånger, sagor och lekar. Lindberg (2009) skriver att förskollärarna borde få utbildning inom området, och att menar att lärarutbildningen borde ta ett större ansvar. Lindberg (2009) avslutar med att skollagen som förbjuder diskriminering eller annan kränkande behandling också borde vara en lag för förskolan (2009:40-41).

2.1.2 Familjen förändras

Med kärnfamiljen menas en familj där en mamma och pappa lever tillsammans med deras gemensamma biologiska (eller adopterade) barn. Kåreland (2005:14) menar att familjerna i Sverige, under de senaste decennierna, har förändrats drastiskt. Det är fler som skiljer sig och färre som gifter sig. Hela 40% av alla äktenskap slutar i skilsmässa. Nu är det dock allt vanligare att barnen bor växelvis hos sina föräldrar, tillskillnad mot förr då barnen nästan alltid bodde hos mamman efter en skilsmässa. Enligt Statistiska Centralbyrån finns det 1,1 miljoner familjer i Sverige och 67% av dem som har hemmaboende barn under 17 år är traditionella kärnfamiljer (Johannesson 2007:8).

Bäck-Wiklund & Johansson (2003) skriver att den traditionella kärnfamiljen dödförklarades på 1970-talet av flera forskare. Efter det började forskningsvärlden se på familjen med nya glasögon, och blev mer öppen för att olika konstellationer kan bilda en familj (2003:20-21).

Bäck-Wiklund & Johansson (2003) skriver om den amerikanske historikern John Gillis som menar att det finns två typer av familjer. Den ena lever vi tillsammans med i vår vardag, den andre är den familjen som vi har i våra tankar som kanske bor långt borta. Gillis menar också att det är viktigt att vi lever tillsammans i någon form av grupp, stor eller liten med andra som vi har något gemensamt med dvs. familjen (2003:22-23).

Bäck-Wiklund & Johansson (2003) menar att det i dagens samhälle inte längre finns en familjekonstellation, utan flera olika typer av familjekonstellationer (2003:290).

Bäck-Wiklund & Johansson (2003) skriver om familjen (den traditionella kärnfamiljen) och hur den har förändrats, och fortfarande förändras. De tycker att nätverksfamiljen vore ett passande ord istället för familjen. I nätverksfamiljen räknar de in alla möjliga familjekonstellationer som t.ex. styvfamiljer, regnbågsfamiljer och splittrade flyktingfamiljer. Tanken med att de har valt just ordet *nätverk* (i nätverksfamiljen) är bl.a. för att spegla lite av dagens tekniska hjälpmedel att kunna

hålla kontakt med sina familjemedlemmar trots att de lever på annat håll. Nätverksfamiljen är ett sätt att sätta uppmärksamma alla nya former av familjekonstellationer, och hur samhället utvecklas. Bäck-Wiklund menar att kärnfamiljen ger oss en bild av en trygg kontext, medan nätverksfamiljen ger oss en bild och nya infallsvinklar av hur en familj kan se ut idag (2003:296-297).

Kjersén Edman (2002) menar att många barn, speciellt de barn som är ensam barn, gillar att läsa om den lyckliga kärnfamiljen. Ett exempel är Astrid Lindgrens böcker om barnen i Bullerbyn. Där beskrivs familjerna och omgivningen som väldigt trygga och lyckliga. Under 1940- och 1950-talet var det väldigt vanligt med dessa barnböcker. Böckerna var idylliska och pappan den som försörjde familjen och mamman var ofta hemmafru. Men Kjersén Edman fortsätter med att det även alltid funnits böcker där barnen haft annorlunda familjeförhållanden. Elsa Beskow skriver om *Petter och Lotta* som bor med de tre tanterna *Tant Grön, Tand Brun och Tant Gredelin* och ett annat exempel är *Pippi Långstrump* som lever själv. Även i *Alfons Åberg* finns det annorlunda familjekonstellation, där vi aldrig får veta vart mamman i böckerna har tagit vägen (2002:76).

2.1.3 Regnbågsfamiljen

Antalet barn som lever med homosexuella föräldrar finns det ingen statistik på enligt Stendahl (2007). I Sverige samlar man ingen sådan information som har med personers sexuella läggning att göra. Däremot kan man se hur många barn som lever tillsammans med föräldrar som ingått registrerad partnerskap. Dessa barn ökar från varje år. 1997 kunde man se att 40 barn levde i registrerade partnerskapsfamiljer familjen och 2005 hade den siffran ökat till 343 barn (www.forskolan.net)

Lindberg (2009) skriver att det är viktigt att inte glömma bort att den homosexuella kan ha många olika familjekonstellationer som t.ex. styvfamiljer, fosterfamiljer och ensamstående föräldrar. Ofta generaliserar man begreppet och tar för givet att en homosexuell familj består av två homosexuella personer med barn. (2009:26-27)

I Internetupplagan av tidskriften *Förskolan* som är en av Lärarförbundets tidningar publicerades Emilie Stendahls artikel *Låt regnbågsbarn känna stolthet* (2007). I

artikeln får vi träffa Peter Classon förskollärare på *Ask och Embla barnomsorg* i Stockholm, som berättar att han vid ett tillfälle läste Pija Lindenbaums *Lill-Zlatan och morbror raring*. (Boken handlar om en flicka som heter Lill-Zlatan och är mycket förtjust i sin morbror raring. I boken får vi veta att morbror raring har en speciell manlig vän, och Lill-Zlatan är väldigt svartsjuk.) Ingen av barnen reagerade på att morbror raring är homosexuell, därför valde Peter Classon att hitta på en fortsättning på sagan. I Peter Classons fortsättning så blev morbror raring kär i en pojke och gifte sig med honom. Då vaknade barnen till och ifrågasatte om pojkar kunde vara kära i varandra, och om tjejer också kunde vara kära i varandra. När de fått svar på sina frågor så tyckte de inte alls att det var något särskilt med det (www.forskolan.net).

Förskolan *Ask och Embla barnomsorg* var med i ett projekt 2005 som fokuserade på regnbågsbarn, det viktigaste i projektet var att undersöka hur regnbågsfamiljerna blev bemötta i förskolan. Stendahl (2007) skriver: "Talar förskollärare med barnen om att det finns flera olika familjer, annat än kärnfamiljen? Eller glöms de andra familjerna bort? Signalerar man därigenom att de inte är lika mycket värda?" (www.forskolan.net) De här frågorna var det som projektet fokuserade på, och genom föreläsningar, diskussioner mm. de märkte att synen på homosexualitet var olika, men Peter Classon menar att genom projektet så har nog många ändrat åsikt. Kerstin Blomberg förskolechef på *Ask och Embla barnomsorg* berättar i artikeln att hon till en början inte var så förtjust i att delta i projektet *Regnbågsbarn*, bl.a. för att hon inte ville märka ut barnen genom att dela in dem i fack. I efterhand så tycker hon inte att det är något fel i att dela in dem i ett särskilt fack, om man själv vet varför man har gjort den grupperingen. Kerstin Blomberg säger enligt Stendahl (2007):

För självklart är regnbågsbarnen som alla andra barn, och precis som alla barn förtjänar de respekt och uppmuntran. Precis som för alla barn är deras familj ett otroligt viktigt sammanhang, som de har rätt att känna sig trygga och stolta över att tillhöra. Och just därför är det viktigt att tala om regnbågsbarnen och deras familjer: för att på så sätt erkänna deras plats bland andra familjer. Om man istället osynliggör regnbågsfamiljerna, undergräver man effektivt den där känslan av stolthet som varje barn borde få känna. För hur enkelt är det att känna sig stolt över något som andra aldrig någonsin talar om?

www.forskolan.net

Kerstin Blomberg menar att det är viktigt att förskollärare vill arbeta för att göra barn medvetna om de olikheter som finns i samhället. Då utbudet av barnböcker om homosexuella inte är så stort så är det viktigt att förskollärarna själva utnyttjar sin fantasi för att behandla de här frågorna (www.forskolan.net).

Utbudet av barnlitteratur med homosexuella föräldrar är inte speciellt stort. Bland de största barnboksförlagen menar Sjölin (2006) att de inte får in några manus med detta tema. Även om det kommer in manus inom detta ämne måste det ju vara ett bra manus. Förlagen menar att de inte kan ge ut vad som helst bara för att det ska ges ut något inom detta ämne, utan boken måste ha bra kvalitet. 1999 gav förlaget Eriksson & Lindgren ut boken *Malins mamma gifter sig med Lisa* av Annette Lundborg. Den hade ett bra manus och en bra historia som speglar hur vardagen ser ut för många barn. Det var viktigt för Eriksson & Lindgren att boken gavs ut på ett välkänt barnboksförlag med bilder av en etablerad illustratör då det sänder ut signaler om bokens värde. Efter att denna bok publicerats fick Eriksson & Lindgren in flera manus med samma tema, men ingen som blev aktuell för utgivning. Anledning var att de inte var tillräckligt bra. På förlaget Normal anser de att de manus de får in om regnbågsfamiljen alltid är för överpedagogiska. De handlar om hur kvinnor åker till Danmark för att bli inseminerade och hur det funkar med surrogatmammor. De menar att barn inte vill läsa om sådant, de vill höra om vardagliga saker (www.stockholmsfria.nu)

Sjölin (2006) fortsätter med att på Rabén & Sjögren menar de att anledningen till att det inte finns något stort utbud av den här typen av barnlitteratur är för att författaren måste brinna för det som de skriver om. Astrid Lindgren sa en gång att anledningen till att hon inte skrev om skilsmässobarn i förorten var just för att det var inget som hon kände till. På Rabén & Sjögren tror de att det kommer komma mer böcker om regnbågsfamiljen när regnbågsbarnen växer upp och kan skriva om sin vardag. Rabén & Sjögren tror också att det har med kvalitet på böckerna att göra. De menar att alla har rätt till hög kvalitet, så detta ämne ska inte behandlas på vilket sätt som helst. Självärdet ska inte vara att just ge ut en bok om homosexualitet, för är boken dålig vill i alla fall ingen läsa den. Är boken däremot bra kommer många att vilja läsa den oavsett i vilken sorts familj man växer upp i. Rabén & Sjögren kommer i

är (läs 2006) ge ut en bok som handlar om svartsjuka, men huvudpersonens morbror är homosexuell. De menar att det är just den här sortens bok de väntat på, då inte sexualiteten är i centrum, utan den bara är där. Det är en helt annan historia som står i fokus (www.stockholmsfria.nu).

2.1.4 Barnlitteraturens betydelse för barn

Granberg (2006) menar att barnböckerna måste finnas tillgängliga på alla förskolor. På de flesta förskolor har de många böcker och pratar om vikten vid barn och läsning, men böckerna finns inte framme och låta att plocka fram för barnen. Om man som pedagog vill att barnen på sin förskola ska få ett intresse för böcker, så måste böckerna finnas framme och i barnen höjd. Böckerna ska stå så att barnen kan se dem och de ska själva kunna välja fritt bland böckerna. Bokhörnan ska även vara städad och böckerna hela så de lockar till läsning. Eftersom många väljer att inte ha böckerna framme av den anledning att barnen förstör dem, måste man som pedagog lära barnen att vara varsamma med böckerna och behandla böckerna med respekt (2006:21-22).

Granberg (2006) frågar sig hur en bra småbarnssaga ska vara. Enligt författaren kan barn under 4 år inte ta till sig rena fantasiberättelser. De kan inte identifiera sig med sagofigurer eller leva sig in i dessa berättelser. Deras sagor ska vara så verklighetstroga som möjligt. Anledningen är att de fortfarande håller på att reda ut begreppen i deras egen konkreta verklighet. Sagor om feér och häxor kan vara förvirrande för barnen. Sagor för små barn bör innehålla inslag från deras verklighet. Det ska vara enkelt och med detaljer från deras vardag. Då får de även hjälp att berätta om saker som de varit med om. Det kan gärna vara djur som är huvudrollen i dessa vardagssagor eller leksaker som pratar. Detta blir inga fantasisagor eftersom det utspelar sig fortfarande i barnens verklighet (2006:25-26).

Granberg (2006) anser att barn lär sig känna empati och medkänsla genom att tidigt få höra mycket sagor och berättelser. Dessa barn får även lättare att förstå abstrakta saker, de utvecklar en god fantasi och föreställningsförmåga. Detta gynnar även barnens språkutveckling och de får ett mer nyanserat språk. Sagoläsningen har stora

möjligheter att öka barnens ordförråd, vidga ordförståelsen och påverka barnens språk rent grammatiskt. Det är därför viktigt att på förskolan läsa mycket för barnen. För att barnen ska kunna lära sig och få ut något av sagostunden måste de tycka att det är roligt, eftersom barn lär sig som mest genom lek och när de har roligt. Sagostunden ska vara en positiv upplevelse och när den blir positiv kan barnen lättare ta till sig sagans budskap. Barnen får lära sig allt från kultur till etik och moral. De kan även utveckla sin känsla för empati genom att de får en förståelse för känslor och upplevelser. De är fortfarande för små för att kunna identifiera sig med sagokaraktern då de fortfarande är väldigt egocentriska (2006:41-44).

2.1.5 Barnboken i uppfostringsyfte

I Kårelands bok *Barnboken i samhället* (2009) skriver hon att barnbokskritikern Lotta Olsson (*Dagens Nyheter*), menar att vi läsare inte vill ha några dolda eller icke dolda budskap i barnlitteraturen. Hon menar att det kan påverka helheten i berättelsen att budskapet om vad som är rätt och fel tar över (2009:157). Kåreland (2009) påpekar dock att det inte alltid är meningen att läsaren ska lära sig något av litteraturen. Litteratur kan läsas enbart för nöjes skull, där det inte finns andra budskap än att vara just lustfyllt (2009:163). Kåreland (2009) skriver att det har tillkommit nya, små bokförlag de senaste åren. *Vilda* är ett sådant förlag och de krammärker de böcker som de ger ut. Att krammärka betyder att de tittar om böckerna är skrivna ur ett demokratiskt, jämställt och mångfaldhetsperspektiv (2009:34). Kåreland (2009) fortsätter med att Lotta Olsson (*Dagens Nyheter*) är kritiskt till att böcker krammärks, att de används i uppfostringsyfte på olika sätt. Kåreland (2009) skriver att Olsson menar att litteratur inte ska propagera för vad som är rätt och fel. Olsson menar att det leder till att litteraturens kvalitet riskerar att försämrans, samt att böcker förlorar sin förtrollande kraft att ge läsaren en lustfylld upplevelse (2009:156-157).

Kåreland (2009) anser att bara för att en bok är skriven med någon form av budskap så betyder inte det att den inte har kvalitet. Kåreland (2009) menar att om en författare är engagerad och skriver en bok där det finns ett budskap, så finns det stora förutsättningar att boken har hög kvalitet (2009:157). Enligt Kåreland (2009) är litteraturen viktig, för att den t.ex. kan ge oss kunskap, den kan hjälpa oss att få större

förståelse för andra. Böcker hjälper oss också att ta del av andras upplevelser, som vi annars inte skulle kunna uppleva (2009:162-163).

2.2 Barnbokens historia

Enligt Kåreland (2005:25-36) dröjde det länge innan det gavs ut böcker som var direkt riktade till barn. De böcker som fanns var varken roliga eller spännande utan de gjorde endast i ett pedagogiskt syfte. Den första barnboken som kom till Sverige hette "*Een sköön och härligh jungfrw speghel*" och skrevs av prästen Conrad Porta 1591. Boken var till för att lära unga flickor olika förhållningsregler. Året efter kom även en variant som riktade sig till unga pojkar. Barnboken på den här tiden var enbart till för att uppfostra barnen och lära dem hur de skulle bete sig som vuxna.

Under 1600-talet gavs det enbart ut ett fyrtiotal titlar som riktade sig till barnen, alla med huvudsaklig religiös prägel. På 1700-talet däremot växte produktionen inom barnlitteratur i Sverige. Nu började böckerna förena nytta med nöje. Författarna under 1700-talet ville lära barnen de rätta kunskaperna och speciellt lära dem att använda sitt förnuft. Fabeln växte allt mer fram under detta århundrade och hade först och främst ett pedagogiskt syfte. Här skulle barnen lära sig etik och moral. Jean-Jacques Rousseau skrev boken *Emile* 1762. Rousseaus grundtanke var att naturen skapade en god människa, men att samhället sedan fördärvat henne. Han ville med denna bok visa hur man under dessa förhållanden kunde uppfostra barnen på ett så naturenligt sätt som möjligt. I och med romantiken kom även folksagor, nonsensberättelser och rim och ramsor. Detta ansågs nu vara lämpligt för barn och genom detta utvecklade barnen sin fantasi och känsloliv. HC Andersen började även under 1800-talet att skriva sina berömda konstsgor. Att lära barnen att uppföra sig var fortfarande grunden i all barnlitteratur, och i och med den växande söndagsskolerörelsen växte söndagsskoleberättelserna fram och de hade ett tydligt didaktiskt syfte (Kåreland 2005:25-36).

Under 1800-talets slut ökade intresset för barnlitteratur. Nu ville man att alla skulle ta del utav barnböcker, inte bara de rika. Barnbiblioteket Saga startades där lärare hjälpte till att sälja billiga barnböcker till barn i alla samhällsgrupper. 1911 öppnades

även Sveriges första barnbibliotek i Stockholm. Intresset för bilderböcker ökade också och 1882 kom *Barnkammarens bok*. Den innehöll välkända rim och ramsor och var illustrerad av Jenny Nyström (Kåreland 2005:25-36).

1945 var ett viktigt år för svensk barnlitteratur. Nu började barnboken verkligen etablera sig i folkhemmet. Bokförlagen satsade på barnlitteratur och särskilda barnboksredaktioner införskaffades. Det var detta år som Astrid Lindgrens *"Pippi Långstrump"* gavs ut, Lennart Hellsings *"Katten blåser i silverhorn"* kom och även Tove Janssons första bok om mumintrollen blev publicerad. Alla dessa böcker hade en ny attityd till barnet, böckerna hade ett nytt språk och en ny stil. Pippi Långstrump blev en ikon för det nya fria barnet som sätter sig över de vuxnas regler (Kåreland 2005:25-36).

Vi har valt att ta upp barnbokens historia i vår studie för att den bl.a. visar hur syftet med skönlitteratur har förändrats historiskt. Kåreland (2005) menar att till en början var syftet enbart att lära barnen något och idag är barnlitteraturen mest till för att barnen ska bli underhållna. Vi tycker dock att det är intressant att skönlitteratur för barn fortfarande ofta används i pedagogiskt syfte (2005:25-36).

3 Metod

3.1 Kvalitativ studie

Vi har valt att använda oss av en kvalitativ studie, då det vi har fått fram i vår studie presenteras i ord, och inte i siffror. Vi har också valt att göra en småskalig studie där vi har studerat ett fåtal barnböcker samt intervjuat ett fåtal personer, vilket också hör till den kvalitativa forskningsmetoden (Denscombe 2006:204-205)

3.2 Datainsamlingsmetod

För att samla in data till den här studien har vi valt att använda oss av intervjuer. Intervjuer är ett av de viktigaste metoderna att använda sig av inom forskning för att komma fram till ett tillförlitligt resultat (Stukát 2005:37). Vi har valt att använda oss av ett fåtal frågor, för att få reda på svaren till de frågor som vi har i denna studie.

Intervjumetoden som vi har använt oss av är semistrukturerade intervjuer, vi har haft personliga intervjuer, där en av oss studieförfattare har intervjuat en respondent. Vi har haft bestämda frågor som vi har ställt i ordningsföljd, men låtit respondenten vara så kortfattad eller utsvävande i sitt svar som den önskar dvs. öppna frågor (Denscombe 2006:122, 135-136).

Vi har intervjuat sex kvinnliga förskollärare, miljön där vi har intervjuat vår respondent har varit på den aktuella respondentens arbetsplats, förskolan. Vi anser att i den här studien finns det en fördel med att intervjuerna har skett på respondenternas arbetsplats. Fördelen är att de ska ha tillgång till eventuella barnböcker som de vill visa oss. Av praktiska skäl har det också varit en fördel att intervju respondenterna på deras arbetsplatser. På sätt blir det mycket enklare att få till en tid, när det kan ske på deras arbetsplats och på arbetstid. En annan fördel som vi ser är också att det är på en plats där respondenten känner sig bekväm. Vi är dock medvetna om att det är viktigt att intervjuerna sker ostört, trots att det är på respondenternas arbetsplats. Intervjuerna har skett i personalrummet där inga barn eller övrig personal stör (Stukát 2005:40).

Vi har valt att inte använda oss av strukturerade intervjuer med färdiga svarsalternativ, då vi anser att resultatet skulle bli för snävt och inte göra frågorna rättvisa. Ostrukturerade intervjuer är något som vi också har valt bort pga. att vi anser att den intervjuformen ger ett alltför flexibelt resultat. Vi vill få svar på de frågor vi har ställt till respondenterna, och inga övriga frågor (Stukát 2005:38-39).

De som har deltagit i våra intervjuer har valt ut enligt tillfällighetsurval, respondenterna finns på olika förskolor som vi sedan tidigare har någon form av

kontakt med. Vi valt att använda oss av tillfällighetsurval för att det är bekvämt för oss, och för dem vi intervjuar. Vi behöver på så sätt inte leta upp respondenter på förskolor som inte känner till oss sedan tidigare vilket tar onödig tid, vi tror dessutom att det är lättare att säga nej om den tillfrågade inte har en aning om vilka vi är. (Denscombe 2006:24-25). Vi har dock valt att inte intervjua mer än en respondent på samma förskola, för att få ett tillförlitligare resultat. Samtliga respondenter är förskollärare för barn i åldrarna 3-5 år, det skiljer sig dock om barngrupperna är blandade i de åldrarna eller om de är i homogena grupper. Samtliga förskollärare som vi har intervjuat är kvinnor, och är mellan 38 och 60 år, de har arbetat inom förskolan mellan nio och 35 år. Enligt skolverket.se representerar kvinnor en stor del av Sveriges förskollärare (97%), och därför känns det relevant för vår studie. Den skönlitteratur vi har valt grundar sig på utbud och kvalitet, samt även på hur samhället ser ut idag.

Vi anser att den metod (intervjuer, barnlitteratur, samt övrig litteratur och artiklar för vårt forskningsarbete) vi har använt för att komma fram till vårt resultat har varit rätt för att komma fram till ett tillförlitligt resultat. Trots att det inte har skrivits och forskats så mycket om detta ämne så tyckte vi ändå att vi har fått fram en hel del litteratur. Utöver litteratur så har vi också hittat relevanta artiklar, samt två examensarbeten. Mycket av den information vi har hittat bygger på ny forskning eller debatter, detta kan tyda på att forskningen kring detta ämne inte har hunnit etablera sig riktigt ännu. De intervjuer vi har gjort visar ett ganska enhetligt resultat, vilket tyder på att de vi har intervjuat representerar många förskollärare.

3.3 Etiska principer

De förskollärare som vi har intervjuat har informerats om hur HSFR:s regler tillämpas i denna studie. De förskollärare som har intervjuat är lovade anonymitet, deras namn eller förskola kommer inte att avslöjas för någon. Förskollärarna blev informerade om vad studien handlar om redan när de blev tillfrågade om att bli intervjuade. Vi har valt att avslöja intervjudeltagarnas ålder samt hur länge de har jobbat inom förskolan. Anledningen till det är att vi anser att det är av intresse för

studien att se om ålder, samt tid som förskollärare kan vara av betydelse för intervjuvären (<http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf>).

4 Resultat

4.1 Resultat av intervjuer

För enkelhetens skull har vi valt att kalla de olika respondenterna för IP 1-6 (intervjuperson 1-6). För att få en tydlig bild av resultatet så presenterar vi varje fråga med samtliga respondenters svar i följd.

1. Har ni böcker med olika familjekonstellationer tillgängliga på er avdelning?

IP 1. Ja, vi har *Hattstugan*, *Alfonsböcker*... Aldrig att någon har ifrågasatt var Alfons mamma är. Det är lite lustigt... Det är den som är allra tydligast. Det har ju börjat komma in en del böcker nu. *Den osynliga pappan* handlar om skilsmässa och svartsjuka mm, passar barn som är 5-6 år. *Botilda Bengtsson* handlar om skilsmässa, pappan träffar en ny kvinna, och hon får en bonuslillebror. Bra bok att prata kring...

IP 2. Det är något jag tänker på, men det kanske inte alltid finns. Vi har dock inte mamma, mamma eller pappa, pappa-böcker.

IP 3. Ja.

IP 4. Ja vi har böcker om *Pippi Långstrump*, *Alfons Åberg* och *Kajsa Kavat*. De står alltid framme på hyllan så att barnen kan välja att titta i dem när som helst. Vi läser också ofta dessa böcker i barngruppen.

IP 5. Vi har inte alltid någon sådan bok tillgänglig då vi byter ut böckerna ganska ofta. Men ibland lånar vi sådana böcker så att barnen ska få läsa dem. Det kan till exempel vara en bok om ett barn som lever med skilda föräldrar.

IP 6. Ja vi har alltid *Alfons-böcker* tillgängliga där Alfons lever ensam med sin pappa. Vi har även *Pettson* som lever ensam med sin katt. Annars kan jag inte säga att jag vet om så många andra böcker där andra familjekonstellationer än kärnfamiljen skildras. Vi lånade en bok som heter *Trollpappan* när en utav våra barns föräldrar skilde sig.

2. (om svaret blir ja) Vad har ni för tanke när ni lånar dessa böcker?

2. (om svaret blir nej) Vad beror det på?

IP 1. Vi tänker ju på vad vi tar in för böcker, dels olika åldrar, rim och ramsor, Abc, man försöker fördela så att det ska passa alla. Den här förskolan ingår i en bokcirkel *Hjärtat för boken*, Anne Ljungdahl, fd. bibliotekarie som jobbar jättehårt för läsandet i proAros. Hon jobbar för att pedagoger ska få kompetensutveckling, det finansieras av Statens kulturråd.

Böcker är en färskvara, det ska locka barnen. Redan de små barnen ska ha tillgång till böcker och kunna bekanta sig med dem.

IP 2. Att vi inte har böcker om mamma, mamma eller pappa, pappa, beror på att jag inte har sett några såna böcker.

IP 3. Ingen egentlig baktanke, det är väl naturligt..?

IP 4. Jag kan väl säga att vi inte medvetet har lånat dessa böcker med tanke på de barn som lever med sin ena förälder. Men de är väldigt bra att plocka fram när vi pratar om t.ex. våra familjer.

IP 5. Vi har inte haft någon särskild tanke när vi lånat dessa böcker utan vi lånar dem om de verkar intressanta. Vi vill att barnen ska få förståelse för att familjer kan se olika ut och barn tar till sig väldigt mycket genom sagor.

IP 6. 2. Vi har inte tänkt så mycket. *Alfons* lånar vi mest för att han är så populär sen är det väldigt positivt att barnen vill läsa en bok där ett barn lever med en mansfigur. När vi lånade *Trollpappan* hade vi en tanke att barnet som hade föräldrar som skiljde

skulle få se att det fanns andra som också hade föräldrar på skilda håll. Det här barnet är faktiskt den första på vår avdelning som har skilda föräldrar så vi ville visa på att det är helt normalt.

3. (om dessa böcker läses för barnen) Hur reagerar barnen när ni läser dessa böcker?

IP 1. Ja, när det handlar om skilda föräldrar. Men det är om man ställer en fråga, då åker händerna upp. Jätteviktigt att ha ett boksamtal, tid och utrymme ska ges för reflektion av det de har hört.

I högre åldrar kan det ju vara känsliga saker. Då får man läsa av hur barnen reagerar.

IP 2. Det är väldigt sällan att de reagerar på att det fattas en mamma t.ex., det kanske är om vi frågar "*var tror ni att mamman är?*"

IP 3. Det är aldrig någon som frågat: *Var är Alfons mamma?* eller liknade, trots att alla på förskolan lever med både sin mamma och pappa.

IP 4. Det händer väldigt sällan att barnen reagerar över innehållet i dessa böcker. Jag har aldrig hört något barn kommenterat att *Alfons Åberg* inte har någon mamma i böckerna. Däremot tycker några barn synd om *Pippi Långstrump* som har en mamma som är ängel, för då vet de att då är man död. *Kajsa Kavat* däremot har skapat förvåning! Hur kan en mamma bara lämna bort sitt barn så där? Den diskuterade vi mycket för några år sedan, när adoptivbarn skilde sig från mängden. Idag har vi flera barn från andra länder även här i byn. Så barnen tänker inte på samma sätt som då. De utgår idag ifrån att de flyttat hit med sina föräldrar.

IP 5. Jag tycker inte att de reagerar på något särskilt sätt utan de ser inget annorlunda med det. Det är mer vi vuxna som tycker att det är annorlunda och vill att barnen ska reagera. Vid något tillfälle har något barn frågat något om boken, men det har inte hänt så många gånger. Då kan det ha varit en följdfråga på en bok som handlar om skilsmässa och barnet undrar varför föräldrarna inte ska bo ihop. Då får man som pedagog förklara på ett lätt sätt som barnet kan ta till sig. Annars får barnen

en bra förståelse genom att höra sagan.

IP 6. Jag tycker inte att det blir några större reaktioner. En gång frågade ett barn vart Alfons mamma var någonstans, men då svarade ett annat barn med att hon bodde någon annanstans. Och det accepterade barnet som frågade. Barnen tycker oftast inte att det här är något konstigt utan tycker att det mesta är helt normalt.

4. Vad tycker du om böcker med olika familjekonstellationer?

IP 1. Jag tycker att det är väldigt bra. Det berör ju alla så det borde skrivas mera, och debatteras mera. Det är väldigt bra. Sen är det ju samtidigt svårt med olika temaområden, man vill ju nå in någonstans hos barnen *"att det här har med mig att göra"*. Det krävs mycket skicklighet att gå in på brännbara ämnen utan att gå in för djupt på det. Man kan ju dramatisera utifrån det temat. Även för små barn går det in någonstans *"att det är inte alltid mamman finns"* som i Alfons.

IP 2. Bra att de finns, men det kanske är svårt att läsa om mamma och mamma..? Det ska finnas böcker med olika sorters familjer så att alla ska känna igen sig.

IP 3. De är oftast bäst, t.ex. Lill-Zlatan, Pippi, Alfons... Barnet kommer i fokus och känslor och relationer avgörs inte av kön. Kärnfamiljen behöver alltså inte vara grunden för gynnsam uppväxt, enl. litteraturen.

IP 4. Ja det tycker jag. Vi har så många olika slags familjer i samhället idag och det är viktigt att alla barn kan känna att det finns relationer i t.ex. barnböcker som de kan känna igen sig i. Alla vill känna tillhörighet och gemenskap och tänk vilken förstärkning av barn som t.ex. lever med två pappor det kan bli om man läser sagor för barngruppen om andra barn i den situationen.

IP 5. Det är väldigt viktigt då barn har lätt att relatera till sagor.

IP 6. Ja det blir mer och mer viktigt i och med att kärnfamiljen försvinner mer och mer. Alla barn måste få känna igen sig i böckerna.

5. Vad tycker du är viktigt att ta upp i barnlitteratur inom detta ämne?

IP 1. Fosterhemsfamiljer, dödsfall... Att man försöker förklara för barnen att en del barn bor hos andra familjer som väldigt gärna vill hjälpa till. Man är ju vaken för mobbning och trakasserier, och det bottnar ju ofta i okunskap... Ibland lever mamman med barnen och de kanske har tappat kontakten med pappan...

IP 2. Skilsmässor. Annars tycker jag att det är viktigt att mamma och pappa blir arga, blir glada, att de visar känslor. Att mammor och pappor leker med barnet, att de inte leker, att de inte har tid. Det här som barnen känner igen sig i. Känslor är viktiga, tror jag...

IP 3. Olika familjekonstellationer. Vår syn på normalitet är knappt 100 år gammal.

IP 4. Jag tycker att det finns gott om böcker där föräldrar skiljer sig och där barnen lever med en förälder. Men det känns viktigt att det kommer fler lättlästa böcker för små barn om familjer där det finns två mammor eller två pappor. Jag tycker också att det skulle finnas fler böcker om barn som vistas på förskola eller dagmamma, hur deras vardag ser ut, vad gör de när de kommer hem mm. För detta är ca 80% av våra barns vardag och det är mycket lättare att känna igen sig med en person i berättelsen än det är med kompisarna på avdelningen eller dagmammans. Många barn har det väldigt tufft i dag med 45-50 timmars schema och de har knappast något liv utanför barnomsorgen. Man kan nästan säga att detta också är en familjekonstellation för dessa barn.

IP 5. Det viktigaste är att visa mångfalden. Eftersom kärnfamiljen inte är speciellt vanlig idag så måste det även synas i böckerna som barnen läser. Barnen måste få se att det är normalt att inte leva som kärnfamiljen utan det är viktigt att alla olika familjekonstellationer skildras.

IP 6. Det viktigaste är att visa på att t.ex. skilsmässa inte är barnets fel. Boken får gärna visa att barn kan känna skuld när föräldrarna skiljer sig men belysa att det inte är deras fel. Sen är det viktigt att det finns böcker med alla olika familjekonstellationer. Alla barn måste få känna igen sig.

6. Om det fanns barn med annan familjekonstellation än kärnfamiljen, skulle ni då välja att ta in den här typen av litteratur?

IP 1. Ja absolut! Det är klart att vi skulle det. Och vi jobbar t.ex. med *"Boken om mig själv"*, där barnen skriver och berättar om sig själva. En sån bok skulle man ju kunna utveckla, och bli mer detaljerad...

Pettson är ju också en typ av familjekonstellation. Han lever ju med sin katt... och man vet ju inte om han någonsin har levt tillsammans med någon annan.

IP 2. Ja, det tror jag. Nu försöker jag mer att hitta sånt som passar den här gruppen. Skulle det finnas barn med annan familjekonstellation så skulle jag fråga på biblioteket: *"Har ni böcker om det här?"*

Jag tänker på att välja böcker efter hur barngruppen ser ut. Både om killar och tjejer. Det tycker jag är viktigt. Det ska inte vara för röriga bilder, och texten ska vara anpassad för åldern. Vi tänker även på empati, böcker med kompisrelationer mm. De vill gärna ha lite skräck i den här åldern (4 år). Viktigt att man gör medvetna val när man väljer barnlitteratur, gärna utan barnen så att man hinner läsa igenom boken innan man lånar den.

IP 3. Absolut, det skulle inte innebära någon skillnad.

IP 4. Ja absolut. Vi brukar låna böcker utifrån de behov vi har i barngruppen (andra än Pippi-Alfons-Kajsa). Jag tror det jätteviktigt att barn får möjlighet att relatera till andra i samma situation.

IP 5. Ja det skulle jag göra. Om det dyker upp något skulle jag göra det för barnets skull.

IP 6. Jag skulle nog inte göra det på en gång. Det beror lite på hur barnet är som person, för jag skulle inte vilja hänga ut just det barnet när den går igenom något jobbigt. Men om barnet är väldigt starkt och jag skulle tro att det kunde hjälpa barnet

skulle jag definitivt göra det. Sedan skulle jag göra det tids nog så att både barnet och de andra barnen får se att det finns och inte är något konstigt.

4.2 Skönlitteratur

Vi har valt att analysera och titta närmare på följande barnlitteratur. Vi lånade alla böcker som vi kunde hitta inom detta ämne på biblioteket, vi fick även hjälp av en bibliotekarie. Av de böckerna valde vi ut de böcker som vi tyckte hade en bra historia och var av god kvalitet samt relevanta för vår studie. Vi anser att dessa böcker representerar många familjer i Sverige idag.

God natt, Alfons Åberg

Text och bild: Gunilla Bergström Utkom: 1972

Alfons är fyra år, ikväll är Alfons ledsen för han vill inte sova, fast det är sent. Alfons hittar på alla möjliga ursäkter för att slippa sova, han vill höra en saga, han har glömt att borsta tänderna, han är törstig och han spiller i sängen. Pappa springer ärenden åt Alfons hela kvällen, när Alfons ber pappa om sin nalle så får pappa leta och leta. Tillslut hittar han nallen långt in under soffan, men Alfons pappa är så trött efter allt spring så han somnar mitt på golvet. Alfons börjar fundera varför pappa dröjer så länge, och går upp ur sängen och letar, Alfons hittar pappa sovandes på golvet. Alfons lägger en filt över pappa, tar sin nalle och går och lägger sig och sover.

Alfons bor ensam med sin pappa, vem och var mamman är framgår inte i boken. Det framkommer inte heller om Alfons saknar sin/en mamma. Alfons betar sig som de flesta fyraåringar som inte vill sova, de hittar på olika ursäkter för att slippa sova. Alfons pappa är en vanlig, ansvarsfull pappa, och Alfons och hans pappa verkar trivas i sin lilla familj. Vi tycker också att det är bra att Alfons lever just med sin pappa, och inte mamma för att representera de barn som faktiskt lever endast med sin pappa. Vi uppfattar det som att barn oftast lever tillsammans med sin mamma om de bara har en förälder, den representerar självklart även de barn som lever tillsammans med sin mamma. Vi ser alla Alfonsböcker som en förebild, då Gunilla Bergström var tidig med att skriva om en ensamstående pappa.

Malins mamma gifter sig med Lisa

Text: Anette Lundborg Bild: Mimmi Tollerup-Grkovic Utkom: 1999

Boken handlar om Malin som är i femårsåldern. Malin är hemma från förskolan en dag då hennes mamma Siv ska gifta sig med flickvännen Lisa. Siv och Lisa stressar hela morgonen, allt går på tok och de undrar hur de ska hinna till vigseln i tid. De blir hämtade av Malins pappa och hans pojkvän Niklas, som kommer att vara med på bröllopet. I stadshuset där vigseln ska vara är det lite otäckt tycker Malin, och hoppas att vigseln snart är över. Siv och Lisa svarar ja till varandra och sen har de ett stort kalas hemma hos Malin. Efter bröllopet får Malin veta att Lisa har ett barn i magen. Det blir sommar, Lisas mage växer och Malin funderar mer och mer på hur bäbisar blir till. Mamma Siv berättar hur det gick till när Malin kom till, och natten när hon föddes.

Malin, hennes mamma och Lisa lever tillsammans, Malin har också god kontakt med sin pappa som lever tillsammans med en annan man. Berättelsen fokuserar på bröllopet mellan mamma och Lisa och deras kommande barn, och hur Malins liv är tillsammans med dem. Att det är två tjejer som får barn och gifter sig, och även att pappa lever tillsammans med en annan man, är något som känns helt naturligt i berättelsen. Boken är viktig eftersom att den tar upp homosexuella familjer på ett väldigt naturligt sätt. Barnlitteratur av den här typen behövs idag för att möta både de barn som lever i homosexuella familjer, men även för att alla barn ska få ett naturligt förhållande till att familjer kan se ut på olika sätt.

Mammas nya vän av Anke Wagner

Text: Anke Wagner Bild: Heike Herold Översättning: Birgit Lönn Utkom: 2009

Albin bor ensam med sin mamma, och hans mamma har träffat en ny manlig vän som inte Albin har träffat ännu. Albins kompisar Ina och Achim har också mammor som bor utan deras pappor. De berättar för Albin hur det är när deras mammor har haft besök av nya pojkvänner, de tycker inte om sina mammors nya pojkvänner. Albin vet att han inte kommer att tycka om mammas nya vän. När mammas nya vän kommer, har han inte med sig någon present till Albin, och han frågar inte Albin

någonting. En dag så är det en fotbollsmatch som Albin gärna vill se. Mamma vill inte, och pappa kan inte. Till slut frågar Albin mammas nya vän, som gärna följer med på fotbollsmatch. De har trevligt på matchen och på vägen hem köper de en blomma till mamma...

Boken handlar om en pojke som bor tillsammans med sin mamma, och han har god kontakt med sin pappa. När mamma träffar en ny man så blir pojken väldigt skeptisk till honom, som de flesta barn skulle bli. När pojken och mammas nya vän får ett tillfälle att vara tillsammans på tu man hand, så visar det sig att mammas nya vän är riktigt trevlig. En fin och ganska typisk bild av hur det kan vara när ett barn är rädd att någon ska inkräkta på deras redan så bra familjeliv. Vi tycker att boken är viktigt eftersom att många barn befinner sig i en sådan här situation. Den här boken visar att det är okej att vara skeptisk och inte vilja tycka om, som vi tror att många barn känner igen sig i. Boken visar också att det är okej att ändra sig, och att det kan vara något positivt att en förälder träffar en ny vän.

Dockbröllopet

Text: Eva Wikander Bild: Lisa Örtengren Utkom: 1999

Dockbröllopet handlar om Ellinor som får reda på att hennes farmor och farfar ska skilja sig. Ellinor blir väldigt ledsen och tycker att de är för gamla för att skilja sig. Hon söker tröst hos bästa kompiserna Anna och de tar med sig sina dockor ut på en promenad för att komma bort från hemmet en stund. De går ner till havet och Anna tröstar Ellinor. Deras dockor Axel och Ada är i alla fall fortfarande kära i varandra. Flickorna bestämmer sig för att deras dockor ska gifta sig och de ska minsann vara gifta i minst hundra år. De anordnar ett bröllop för dockorna och snart får de även massa barn, efter mycket lek känns det hela lite bättre.

Det här är en bok som tar upp barns känslor på ett humoristiskt sätt. Författaren tar upp en viktig del av många barns liv, och gör det på ett lättsamt sätt. Boken känns väldigt aktuell just nu då det är många barn som lever med skilda föräldrar. Här får barnen en inblick i hur det kan kännas när de får reda på att någon ska skiljas. De får även se hur viktigt det är med kompisar, och att söka tröst hos dem. Många barn kan känna igen sig i denna bok och även bearbeta deras egna känslor. Det bästa med

denna bok tycker vi är att det visar hur stor lekens betydelse är för barn. Ellinor och Anna använder sig av leken för att Ellinor ska bearbeta hennes farmor och farfars skilsmässa och detta får henne att må lite bättre.

Pappa kommer

Text: Inger Lindahl Bild: Gunilla Kvarnström Utkom: 2004

Axel vaknar tidigt denna morgon. Han är spänd och förväntansfull för idag ska han åka till pappa. Mamma har sagt att pappa ska komma och hämta honom och han kommer snart. Men när är snart? Axel väntar och väntar, men pappa kommer inte. Axel bygger med klossar, ritat en fin teckning som blir ett paket till pappa och han springer till fönstret hela tiden för att se om pappa kommer. Men till slut börjar Axel tröttna på att vänta och när pappa väl kommer blir Axel arg. Han sparkar pappa och skriker åt honom. Men när pappa tröstat blir Axel glad igen. Han hämtar fotbollen och nu är han redo att följa med pappa.

Den här boken tar upp en pojkes känslor som uppstår under väntan och längtan efter pappan. Den är väldigt aktuell då många barn lever *varannan vecka* med sina föräldrar. Den här boken tar upp hur det kan kännas för barn att inte få träffa båda sina föräldrar varje dag. Frustrationen som uppstår hos barnen kan lätt ta ut sig i olika former på den föräldern som inte är där.

Min familj

Text och bild: Anna-Clara Tidholm Utkom: 2009

Min familj tar upp alla olika tänkbara familjekonstellationer på ett kortfattat och lättsamt sätt. Här finns familjer med bara ett barn och en mamma, en familj med ett barn och två pappor, en familj med många syskon, föräldrar och farföräldrar, styvfamiljer osv.

Det här är en bok som verkligen ligger i tiden och tar upp många olika familjekonstellationer. En viktig bok där alla kan känna igen sig, och en bra bok att diskutera kring på t.ex. förskolan.

5 Diskussion

5.1 Analys av intervjuvar

Alla som vi intervjuat har eller har haft litteratur med någon form av annan familjekonstellation tillgängliga på sin avdelning. IP 2 och IP 5 menar att de inte alltid har någon sådan litteratur framme men att de tar in det ibland. Den vanligaste boken som finns på dessa förskolor är *Alfons Åberg*. Vi tror inte att anledningen till att förskollärarna plockat in den här boken är för att Alfons lever själv med sin pappa utan därför att Alfons-böckerna är väldigt populär bland barn. Men de som har Alfons-böckerna framme verkar i alla fall tycka att det är positivt att böckerna visar på en annan familjekonstellation än kärnfamiljen. Tre respondenter av sex nämnde att inget barn har frågat var Alfons mamma är, trots att vi inte har frågat dem om det. En respondent av sex berättade att ett barn en gång frågade var Alfons mamma bodde. Ett annat barn svarade då att hon bodde någon annanstans, och barnet som frågade blev nöjd med det svaret. Vi tycker att det är intressant att barnen accepterar och inte ifrågasätter var Alfons mamma är, och det här barnet som nöjde sig med förklaringen om att Alfons mamma bodde någon annanstans. Det visar att barn inte ifrågasätter olika familjekonstellationer trots att vi vuxna ofta tror det. IP 6 säger att hon inte vet om så många böcker där andra familjekonstellationer skildras, det finns nog många förklaringar till detta. En förklaring kan vara att det inte finns så många böcker som tar upp detta ämne. En annan kan vara att de böcker som finns inte är så kända och inte har fått så stor uppmärksamhet, och därför vet inte förskollärarna om att de finns. Men en annan stor anledning tror vi kan vara att man inte tänker på vissa konstellationer. Vi har t.ex. läst *Hattstugan* väldigt många gånger och tänker inte på att tomtemor faktiskt träffar en ny man som hon och barnen flyttar in till. Vi har också läst *Pippi Långstrump* så många gånger att vi inte tänker på att hon faktiskt är föräldralös. Andra familjekonstellationer än kärnfamiljen finns lite överallt men det är inte alltid vi upptäcker dem, just för att det är inte själva familjekonstellationen som boken handlar om. Det var det ingen som vi intervjuat som hade böcker där barn lever med homosexuella föräldrar. Anledningen till detta var att de inte hade stött på någon bok inom detta ämne. De flesta pratade om böcker med föräldrar som var skilda.

Förskollärarna som vi intervjuat har inte haft någon särskild tanke när de lånat dessa böcker. Detta kan tyckas vara lite underligt då det finns så många barn som lever i andra familjekonstellationer än kärnfamiljer. Anledningen kan vara att de vi intervjuat jobbar i grupper där föräldrarna till största del lever i så kallade kärnfamiljer. IP 6 berättar om att de en gång lånat en bok som heter *Trollpappan*. Denna bok handlar om ett troll som bor själv med sin mamma, och pappan bor på annat håll. Den här boken tog de in då föräldrarna till ett barn på avdelningen skiljde sig. Den största anledningen till att de tog in boken var för att alla andra barn på avdelningen levde i kärnfamiljer, och det här var den första familjen som skiljde sig från mängden. Förskolläraren ville då visa för barnen att det är helt normalt med andra sorters familjekonstellationer.

IP 5 menar att på hennes avdelning vill de att barnen ska få förståelse för att familjer kan se olika ut. Hon menar att barn tar till sig väldigt mycket genom sagor och att det därför är väldigt bra att läsa böcker där det visas att det finns många olika sorters familjer. Vi håller helt med då vi också tror att böcker är väldigt bra att använda sig av för att barnen ska få en förståelse för olika saker. Käreland (2009) skriver att skönlitteratur är så viktigt eftersom att det hjälper oss att förstå hur andra har det (2009:162-163). I böckerna kan barnen identifiera sig med karaktärerna och ta till sig mer än om vi enbart diskuterar kring ett ämne. En bok är bra att börja med för att sedan prata kring olika ämnen. Här ser vi tydligt att de flesta barn accepterar de olika familjekonstellationerna utan frågetecken. Även fast de flesta barn har en mamma hos sig så funderar de inte ens vart Alfons mamma kan vara. För att få dessa reaktioner måste vi alltså ge barnen frågor. När barnen får dessa frågor, det är då som det kan bli diskussioner kring ämnet. Kanske tycker barnen att dessa olika familjekonstellationer är helt normala men vi vill ändå påvisa att de finns. IP 4 berättar däremot att många barn tycker synd om Pippi Långstrump som har en mamma som är ängel, för de vet att då är man död. En del barn har även reagerat när hon läst Kajsa Kavat för dem. Barnen har undrat hur en mamma bara kan lämna bort sitt barn så där. Vi önskar att det kunde finnas lite fler böcker som skildrar fosterhemsfamiljer. Vi har faktiskt inte hittat någon för förskolebarn, detta är också något som IP 1 ser ett behov av.

På frågan vad respondenterna tycker om böcker med olika familjekonstellationer svarar samtliga att det är bra, väldigt bra, viktigt och att de oftast är bäst. IP 3 svarar: "De är oftast bäst, t.ex. Lill-Zlatan, Pippi, Alfons... Barnet kommer i fokus och känslor och relationer avgörs inte av kön. Kärnfamiljen behöver alltså inte vara grunden för en gynnsam uppväxt, enl. litteraturen." Bäck-Wiklund & Johansson (2003) menar att det i dagens samhälle inte längre finns en familjekonstellation, utan flera olika typer av familjekonstellationer (2003:290). Vi uppfattar det som att barnlitteraturen har tagit upp en hel del olika familjekonstellationer sen lång tid tillbaka, och på senare år har den också hakat på nyare typer av familjekonstellationer som t.ex. regnbågsfamiljer. Däremot så uppfattar vi det som att förskolorna ligger lite efter när det gäller barnlitteratur som handlar om t.ex. regnbågsfamiljer, och moderna böcker om t.ex. styvfamiljer eller skilsmässosituationer. Vi tror precis som IP 3 säger att kärnfamiljen inte är det som avgör om du har en bra uppväxt eller inte. Vi tycker även att det är viktigt som respondenten säger i början av citatet, att det ofta fokuseras på barnet och barnets känslor i de här böckerna. IP 5 säger: "Det är väldigt viktigt då barn har lätt att relatera till sagor." IP 5 säger här något väldigt viktigt anser vi, och något både barnboksförfattare, bokförlag och förskolan bör ta fasta på. Sagor är viktiga för barn, och ett bra verktyg för att hantera känslor, relationer och annan kunskap. IP 2, IP 4 och IP 6 säger att det är viktigt att alla ska känna igen sig i barnlitteraturen. IP 4 säger bl.a. så här: "Alla vill känna tillhörighet och gemenskap, och tänk vilken förstärkning av barn som t.ex. lever med två pappor det kan bli om man läser sagor för barngruppen om andra barn i den situationen."

Det som är viktigt att ta upp i barnlitteratur inom detta ämne är enligt respondenterna bl.a. följande: Fosterhemsfamiljer, dödsfall, skilsmässor, olika familjekonstellationer och familjer där det finns två mammor eller två pappor. IP 4 säger bl.a. så här: "Jag tycker också att det skulle finnas fler böcker om barn som vistas på förskola eller dagmamma, hur deras vardag ser ut, vad gör de när de kommer hem mm. För detta är ca 80% av våra barns vardag och det är mycket lättare att känna igen sig med en person i berättelsen än det är med kompisarna på avdelningen eller dagmamman. Många barn har det väldigt tufft i dag med 45-50 timmars schema och de har knappast något liv utanför barnomsorgen. Man kan nästan säga att detta också är en familjekonstellation för dessa barn." IP 2 säger: "Skilsmässor. Annars tycker jag att det är viktigt att mamma och pappa blir arga, blir

glada, att de visar känslor. Att mammor och pappor leker med barnet, att de inte leker, att de inte har tid. Det här som barnen känner igen sig i. Känslor är viktiga, tror jag...” Här tar IP 2 upp något viktigt, känslor, därför anser vi att fler böcker borde ta upp olika familjekonstellationer. Framför allt att förskolorna använder sig av det som redan finns, eller tar upp olika familjekonstellationer på andra sätt. Alla barn har känslor, och det är viktigt att ta hänsyn till dem bl.a. genom att visa att *just min familj är lika viktig* som andras. Precis som Lindberg (2009) skriver i sin studie att leken *Mamma, pappa, barn* skulle kunna byta namn till *Att leka familj*, för att öppna för andra familjekonstellationer i leken. Vi tycker att detta är en mycket bra idé att försöka ta bort *Mamma, pappa, barn* leken och byta ut den mot *Att leka familj*. Det finns ingen anledning till att kalla det *Mamma, pappa, barn* utan *Att leka familj* tycker vi är ett mer korrekt namn till leken. Barnen får då själva bestämma vilka familjemedlemmar de vill vara i leken. Vi upplever att när leken leks ute på förskolorna blir det ofta ett tvång att någon måste vara t.ex. pappan fast det inte finns någon som vill vara det. Nu får barnen en större valmöjlighet till att bygga upp sina egna familjekonstellationer. Lindberg skriver vidare att den är den vanliga kärnfamiljen som uppmärksammas i förskolan genom lekar, sagor och sånger. På så sätt får inte barn upp ögonen för andra sätt att leva än i just kärnfamiljen, vilket ger en signal om att andra familjekonstellationer inte är accepterade (Lindberg 2009:29). Här tror vi att det är viktigt att förskollärare tar hänsyn till olika familjekonstellationer i olika sammanhang för att visa att du och din familj är precis lika mycket värd som andra familjer. Kerstin Blomberg på förskolan *Ask och Embla barnomsorg* menar i Stendahls artikel (2007) att det är viktigt att visa barnen i regnbågsfamiljer att deras familjer är precis lika viktiga. Hon säger att alla barn har rätt att känna sig stolta över sin familj, och därför är det viktigt att man inom förskolan pratar även om deras familjekonstellation (www.forskolan.net). Det Blomberg säger i Stendahls artikel är något mycket viktigt anser vi, förskollärare bör enligt oss ta upp olika familjekonstellationer för att representera alla. På så sätt tar de hänsyn till alla barns känslor, och visar att alla familjekonstellationer är precis lika rätt.

Respondenterna fick frågan om de skulle välja att ta in den här typen av litteratur, om det fanns barn med annan familjekonstellation än kärnfamiljen på förskolan. Fem respondenter av sex svarade att det skulle de göra, IP 3 svarar att de absolut skulle

göra det, och att det inte är någon skillnad mot om det inte fanns barn i andra familjekonstellationer än kärnfamiljen. IP 6 är lite tveksam och känner att hon nog skulle vänta lite med det, hon säger: "Jag skulle nog inte göra det på en gång. Det beror lite på hur barnet är som person, för jag skulle inte vilja hänga ut just det barnet när den går igenom något jobbigt. Men om barnet är väldigt starkt och jag skulle tro att det kunde hjälpa barnet skulle jag definitivt göra det. Sedan skulle jag göra det tids nog så att både barnet och de andra barnen får se att det finns och inte är något konstigt." Här kommer en rädsla fram som vi tror är väldigt vanligt både bland förskollärare och övriga i samhället. Att vara rädd för att stöta sig med andra, att komma för nära, att trampa någon på tårna och hur ska vi då hantera om vi stjälp det här barnet istället för hjälper? Vi tror att det vore bra att ta upp olika familjekonstellationer redan tidigt på förskolan, att barnen lär sig redan från början att familjer kan se ut på olika sätt. Lindberg (2009) skriver att förskolor inte bör vänta med att ta in material, eller anpassa sagor, sånger och lekar förrän de har något barn på förskolan som avviker från normen. Lindberg (2009) reagerar också på att de förskollärare hon intervjuat tyckte att barn (speciellt 1-3-åringar) var för små för att förstå att det fanns andra familjekonstellationer eller andra olikheter. Lindberg (2009) menar att lär barn sig från början genom sagor, sånger, lekar och diskussioner så blir det naturligt, och inget konstigt som är svårt att förstå (2009:40). Detta är något som vi också tycker borde vara en självklarhet på förskolan.

5.2 Analys av litteratur

När vi letat böcker till detta arbete har vi stött på massor av olika familjekonstellationer och kommit fram till, precis som Kjersén Edman (2002) menar, att det har funnits böcker med olika familjekonstellationer sedan länge. Redan i Elsa Beskows böcker hittar vi andra konstellationer än kärnfamiljen. Till exempel *Hattstugan* där tomtemor träffar en ny man och tar sina barn med sig och flyttar in hos honom. Hon skrev även om *Petter och Lotta* som bor med *Tant Grön*, *Tant Brun* och *Tant Gredelin*. I Astrid Lindgrens böcker hägrar kärnfamiljen men hon skriver även om *Pippi Långstrump* som lever själv och *Kajsa Kavat* som bor hos sin mormor. Andra exempel är *Alfons* som inte har någon mamma och *Pettson och Findus*. Även om det finns många böcker med olika familjekonstellationer är det

kärnfamiljen som regerar bland barnlitteraturen. Vi tycker att detta kan vara lite underligt när vårt samhälle ser ut som det gör. Fler och fler barn lever *varannan vecka* och barn som lever i registrerade partnerskapsfamiljer ökar. Vi tycker att detta även borde spegla sig i barnböckerna. Men Kjersén Edman (2002) menar att många barn, speciellt de barn som är ensam barn, gillar att läsa om den lyckliga kärnfamiljen så det är kanske en anledning till detta (2002:76).

När man läser om hur många äktenskap som idag slutar i skilsmässa och hur många barn det är som drabbas av detta är det konstigt att det inte finns fler barnböcker som tar upp detta ämne. När vi letade efter utgiven barnlitteratur hittade vi väldigt få böcker som tog upp detta. Vi tror att det är viktigt att det finns mycket och bra litteratur som tar upp detta eftersom vi tycker att böcker är så pass viktigt för barnen. De måste få läsa om saker de känner igen och då är det väldigt synd om de bara få läsa om den klassiska kärnfamiljen i alla böcker. En bra bok som vi hittade heter *Pappa kommer* och handlade om en pojke som bodde växelvis hos sina föräldrar. Boken tog upp frustrationen som kan bli hos barn som inte får träffa båda sina föräldrar varje dag. Eftersom vi tror att det är många barn som känner på det här sättet är det bra att de kan få läsa om det, och kanske inse att de inte är ensamma om att ha dessa känslor.

Eftersom man enligt Stendahl (2007, www.forskolan.net) kan se en ökning på barn som lever i registrerade partnerskapsfamiljer tycker vi att det är väldigt synd att det finns så få böcker om barn som har homosexuella föräldrar. Små barn tror vi inte tycker att detta är något konstigt, och inte ens reflekterar över det, men när barnen börjar komma upp i 5-6 års-åldern och inte är vana vid homosexuella tror vi det kan bli mycket funderingar kring detta. Om barnen då från tidig ålder har hört talas om detta och vet om att det existerar, blir detta något helt normalt för barnen. Det finns så mycket främlingsfientlighet i vårt samhälle, och för att förebygga detta måste vi som förskollärare ta på oss ett ansvar att försöka informera barnen redan när går i förskolan. Vi måste informera barnen och få dem att förstå att vi alla är olika.

Bäck-Wiklund, M & Johansson, T (2003) menar att det i dagens samhälle inte längre finns en familjekonstellation, utan flera olika typer av familjekonstellationer (2003:290). Därför anser vi att det måste synas även i barnlitteraturen och i det

pedagogiska arbetet på förskolan. Lindberg (2009) skriver att det är viktigt att inte glömma bort att den homosexuella familjen kan ha många olika familjekonstellationer som t.ex. styvfamiljer, fosterfamiljer och ensamstående föräldrar. Ofta generaliserar man begreppet och tar för givet att en homosexuell familj består av två homosexuella personer med barn. (2009:26-27) Här är Tidholms bok *Min familj* (2006) så värdefull eftersom att den tar upp nästan alla tänkbara familjekonstellationer. Förutom att den representerar olika familjekonstellationer så tror vi att den är ett bra underlag för t.ex. diskussion. Boken passar också att läsa endast en familj i taget, vi ser också möjligheter i att vidareutveckla det till att ha t.ex. ritövningar eller dramaövningar efter att ha fördjupat sig i en familj. Vi vill dock påpeka att Tidholms bok *Min familj* är helt ny, och vi är medvetna om att förskollärare inte har hunnit upptäcka den ännu.

Bäck-Wiklund & Johansson (2003) skriver att den traditionella kärnfamiljen dödförklarades på 1970-talet av flera forskare. Efter det började forskningsvärlden se på familjen med nya glasögon, och blev mer öppen för att olika konstellationer kan bilda en familj (2003:20-21). Redan på 1970-talet så började man inom forskningsvärlden att uppmärksamma att en familjekonstellation kunde se ut på många olika sätt. Vi tycker att det är anmärkningsvärt att barnlitteraturen och det pedagogiska arbetet på förskolorna (och övriga samhället) har halkat efter så pass mycket. Även om kanske inte alla tar del av forskningen så har ju samhället ändrats, och en så stor del av befolkningen i Sverige lever i en annan typ av familjekonstellation än kärnfamiljen. Ett av målen i Läroplanen för förskolan, Lpfö 98 är: "Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av kön, social eller etnisk bakgrund." Därför tycker vi att det är självklart att förskolan borde uppmärksamma detta mer.

Bäck-Wiklund, M & Johansson, T (2003) använder sig av begreppet nätverksfamiljen för att beskriva hur en familj kan se ut idag (2003:296-297). Begreppet nätverksfamiljen är något som vi tycker att samhället borde anamma, eftersom att det innefattar alla familjekonstellationer. Idag lever så många i vårt samhälle i olika familjekonstellationer med styvmammor, plastpappor, två mammor, fosterföräldrar, låtsassyskon, i storfamilj och på många andra sätt.

Lindberg (2009) skriver att inom förskolan bör förskollärare undvika att prata om familjen som om den vore en typisk kärnfamilj. På så sätt lär sig barn tidigt vad samhället uppfattar som rätt och fel. Lindberg (2009) menar att förskollärare borde uppmärksamma olika familjekonstellationer, för att förhindra att barn lär sig att andra sätt att leva på än i kärnfamiljen är konstigt eller fel (2009:32). Vi tror precis som Lindberg att det är viktigt att på ett naturligt sätt prata om familjen på ett sätt så att den inkluderar alla olika konstellationer. Att barnen får med sig det från början att familjer ser ut på olika sätt. Även i Lpfö 98 står det i förskolans uppdrag att förskolan ska ta hänsyn till att barn har olika levnadssätt och familjeliv.

I Kårelands bok *Barnboken i samhället* (2009) skriver hon att barnbokskritikern Lotta Olsson (*Dagens Nyheter*), menar att vi läsare inte vill ha några dolda eller icke dolda budskap i barnlitteraturen. Hon menar att det kan påverka helheten i berättelsen att budskapet om vad som är rätt och fel tar över (2009:157). Vi tror till viss del att det kan påverka kvaliteten på barnlitteraturen, det ska vara samma krav på någon som skriver barnböcker om t.ex. regnbågsfamiljer eller styvfamiljer som på alla andra som ger ut barnböcker. Men samtidigt tror vi också att en bra författare med ett budskap som på ett naturligt sätt ingår i berättelsen kan göra en riktigt bra bok. Kåreland (2009) menar också att en bok inte automatiskt har dålig kvalitet bara för att den bär ett budskap. Kåreland (2009) anser att en engagerad författare som vill föra fram ett budskap i bok har stora förutsättningar att skriva en bok med hög kvalitet (2009:157).

Kåreland (2009) skriver också att Olsson är kritisk till krammärkning av böcker, och menar att böcker är till för att njutas av, och att det genom propaganda inte ger läsaren en lustfylld upplevelse (2009:156-157). Kåreland (2009) håller inte med Olsson om detta men menar att hon inte tycker att böcker alltid måste ha någon form av budskap. Det är viktigt att det finns litteratur som är till för enbart för njutning menar Kåreland (2009:163). Självklart måste det finnas böcker som endast är till för att bara njutas av, men vi anser också att det måste finnas barnlitteratur som har ett budskap. Barn lär sig mycket genom böcker och får genom böckerna chans att få förståelse och kunskap om hur andra har det. Vi tycker att de här böckerna inte ska behöva ha något tydligt budskap, utan att den udda familjekonstellationen bara ska finnas där utan. Ett bra exempel på det är Lundborgs bok *Malins mamma gifter sig*

med Lisa (1999) som handlar om en regnbågsfamilj utan att göra någon stor sak utav det. Kåreland skriver att litteraturen behövs bl.a. för att den kan hjälpa läsaren att förstå andra och sätta sig in i andras situation (2009:162-163).

I artikeln *Låt regnbågsbarnen känna stolthet* av Emilie Stendahl (2007) på Internetupplagan av tidskriften *Förskolan* berättar Peter Classon som är förskollärare på *Ask och Embla barnomsorg* i Stockholm om vad som hände när han läste *Lill-Zlatan och morbror raring* för förskolebarnen. Först så reagerade barnen inte alls, Classon bestämde sig därför för att utveckla sagan lite mer. I Classons fortsättning så gifte sig morbror raring med en pojke, då vaknade barnen till. Kan pojkar bli kära i varandra? Kan flickor också bli kära i varandra? När Classon svarat på barnens frågor, så tyckte de inte alls att det var något konstigt med det (www.forskolan.net). Här ser vi ett tydligt exempel på hur accepterande barn faktiskt är, vi tror inte att förskollärare behöver känna sig obekväma med att ta upp regnbågsfamiljen som exempel på hur en familj kan se ut. Vi tror inte att barn egentligen tycker att något är fel, de har bara lärt sig vad som är rätt och fel, genom det de har tagit in från t.ex. böcker och hur *deras* omgivning ser ut. I Lpfö 98 står att läsa under *Grundläggande värden*: "Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser. Vuxnas förhållningssätt påverkar barns förståelse och respekt för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle och därför är vuxna viktiga som förebilder." Vi tror därför att det viktigt att förskollärare är förebilder för barnen och förmedlar olika levnadssätt, och visar tydligt att alla familjekonstellationer är lika rätt.

Enligt Granberg (2006:25-26) kan små barn inte förstå rena fantasiberättelser utan tar till sig vardagsberättelser bättre. Vi tror att vardagsberättelser är väldigt viktigt även för lite större barn. Här kan barnen identifiera sig med karaktärerna och känna igen olika inslag som tas upp i böckerna. Deras vardag är det viktigaste för dem och att få höra om det i berättelser kan leda till många diskussioner, och hjälper även barnen att reflektera över vad de varit med om. Ett doktorsbesök kan bearbetas genom att läsa en bok om ett barn som ska gå till doktorn, t.ex. Barnet kan före besöket få läsa om hur det kommer att gå till och genom det känna igen sig under själva besöket. Efteråt kan barnet få hjälp att reflektera över hur besöket var och vilka känslor det väckte.

Kåreland (2009) menar att litteraturen är viktig, för att den t.ex. kan ge oss kunskap, den kan hjälpa oss att få större förståelse för andra. Böcker hjälper oss också att ta del av andras upplevelser, som vi annars inte skulle kunna uppleva (2009:162-163).

Eftersom alla barn inte har föräldrar som läser böcker för dem tycker vi att alla barn borde få ta del av barnlitteratur på förskolan. Böcker ska finnas tillgängliga för barn i alla åldrar. Med tillgängliga menar vi att barnen ska kunna läsa böcker när helst de känner för det. Böckerna ska finnas i deras höjd och de ska locka till läsning. Enligt Granberg (2006:41-44) är böcker och läsning väldigt viktigt för barnen. De lär sig så otroligt mycket genom att få höra sagor och därför känner vi att alla barn borde få ta del av detta. Om något så enkelt som att läsa böcker för barn kan utveckla deras språk, empati och medkänsla borde alla förskollärare använda sig av detta. Genom att läsa mycket böcker lär sig barnen att lyssna och om man sedan tar upp vissa frågor i böckerna får barnen även lära sig att diskutera och lyssna på vad andra har att säga.

Tre av fyra förskollärare som Lindberg (2009) intervjuat för sin studie säger att de beställer in material mm. efter behov, dvs. om något barn på förskolan utmärker sig på något sätt från det vanliga. Så länge det annorlunda inte finns på deras förskola så finns inte ett behov av att ta upp olika olikheter. En av fyra tyckte att det var viktigt att ta upp olikheter redan från början oavsett om det finns på förskolan eller inte. Det är viktigt att barn lär sig hur samhället ser ut, och kan se ut från början (2009:34-35). Vi tycker att det är lite konstigt att resonera på det sätt som så många förskollärare faktiskt gör. Vi tror att det kan finnas en risk med att vänta tills ett barn på förskolan lever i en annan familjekonstellation än kärnfamiljen. På så sätt tror vi att det kan bli en onödig uppmärksamhet på något som egentligen är naturligt. Har barnen fått med sig från början att familjer kan se olika ut, så blir det inte något nytt och kanske konstigt.

Lindberg (2009) skriver att det är kommunens ansvar att köpa in material anpassat efter t.ex. olika familjekonstellationer eller andra olikheter. Lindberg (2009) tror därför att detta är en process som kommer att ta tid innan det faktiskt finns tillgängligt på förskolor. Lindberg (2009) menar dock att förskollärarna själva kan ta ett större ansvar genom att ändra i sånger, sagor och lekar. Lindberg (2009) skriver

att förskollärarna borde få utbildning inom området, och att menar att lärarutbildningen borde ta ett större ansvar (2009:40-41). Vi håller med Lindberg om att förskollärarna själva kan ta på sig lite mer av ansvaret. Det behövs inte så mycket fantasi och kreativitet för att ändra lite i sånger, lekar och sagor så att man på så sätt representerar fler familjekonstellationer än kärnfamiljen.

6 Avslutning

Resultatet blev ungefär som vi hade förväntat oss, det är den typiska kärnfamiljen som främst representeras inom förskolan. Sen finns det många fler familjekonstellationer som faktiskt representeras, oftast utan att någon reflekterar över det t.ex. *Alfons*, *Pippi* och *Hattstugan*. De här bokvalen är inget medvetet val av förskollärarna för att skildra olika familjekonstellationer, utan de läser dem för att de är populära böcker. Övriga familjekonstellationer representeras inte, som t.ex. regnbågsfamiljer och styvfamiljer (förutom *Hattstugan*). Ett par av respondenterna som vi har intervjuat nämnde att de har läst eller försökt att hitta böcker som handlar om skilsmässor, eller en frånvarande pappa. Vi tycker att det är positivt att de tar barnlitteraturen till hjälp för att hjälpa barn i en jobbig situation. Vi tycker också att det är bra att de vid sådana här tillfällen uppmärksammar olika familjekonstellationer, så att alla barn kan få förståelse för att familjer kan se olika ut. Vi önskar dock att detta är något som förskollärare inte ska vänta med tills situationen uppstår på just deras förskola, utan något som ska finnas naturligt i det pedagogiska arbetet redan från förskolestart.

Vi tycker att förskollärare borde få fortbildning inom ämnet, och att lärarutbildningen belyste ämnet lite mer. I Lpfö 98 står bl.a. under rubriken *Grundläggande värden*: "Barn tillägnar sig etiska värden och normer främst genom konkreta upplevelser." Därför tror vi att det är viktigt att förskollärare är mer konkreta och läser sagor som tar upp andra familjekonstellationer, men också att de på ett enkelt sätt anpassar sånger och lekar. Det här är något som vi tycker att lärarutbildningen kunde vara lite mer tydlig på och ge tips på att förskollärare bör läsa böcker med olika familjekonstellationer. Vi tycker också att lärarutbildningen

bör belysa att med enkla medel och lite fantasi, så är det ganska enkelt att anpassa material för att representera olika familjekonstellationer.

Resultatet visar också att det finns för lite barnlitteratur som tar upp just regnbågsfamiljer, och olika konstellationer av regnbågsfamiljer. Vi önskar att det finns fler böcker skrivna för förskoleåldern som handlar om skilsmässa, styvfamiljer och *varannan vecka - boende*. Trots bristen på böcker inom de här ämnena så är vi medvetna om att det har hänt en hel del på den fronten senaste åren, vilket är mycket positivt. Det kanske är så att inom en rimlig framtid så finns det mycket mer att välja på bland barnlitteraturen inom det här området, författare och förlag kanske inte bara har hunnit med ännu? Ju fler böcker som finns desto tillgängligare tror vi också att de blir för förskolepersonalen, och att de på så sätt kommer att användas lite mer inom förskolan. Vi vill dock inte att böcker ska produceras på löpande band bara för att de ska finnas, utan det måste vara böcker som är bra också. Vi saknar dock böcker om fosterhemsfamiljer, vi har faktiskt inte sett någon sådan bok alls.

Även om resultatet blev ungefär som vi hade förväntat oss, så har vi fått en mycket djupare kunskap i ämnet. Vi har också fått många nya infallsvinklar och tips på hur vi själva skulle kunna arbeta som förskollärare, för att uppmärksamma alla familjekonstellationer. Vi har också fått en annan förståelse för att förskollärare faktiskt inte tar upp olika familjekonstellationer, det kan handla om okunskap och rädsla för att peka ut någon. Även om det inte har framkommit i vår studie, så tror vi att det även kan finnas en viss rädsla bland förskollärare att stöta sig med föräldrar som har fördomar mot t.ex. homosexuella. Vi är mycket inspirerade att bli förebilder som förskollärare, då vi kommer att uppmärksamma olika familjekonstellationer redan för de minsta barnen.

7 Källförteckning

Litteratur

Bäck-Wiklund, M., & Johansson, T (2003). *Nätverksfamiljen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Denscombe, M (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Granberg, A. (1996) *Småbarns sagostund*. Liber AB: Stockholm

Kjersén Edman, L. (2002). *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Natur och Kultur: Stockholm

Käreland, L (2009). *Barnboken i samhället*. Lund: Studentlitteratur AB.

Käreland, L. (2005). *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och Kultur

Lindberg, A (2009). *Föreställningar om familjen på förskolan – Språkets betydelse för reproducering av den heteronormativa kärnfamiljen*. Examensarbete. Lunds universitet.

Stukát, S (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Internetkällor

Läroplanen för förskolan, Lpfö 98 <http://www.skolverket.se/skolfs?id=572> Hämtad 2009-12-16

[http://www.forskolan.net/main.asp?ArticleID=362344&ArticleOutputTemplateID=87&ArticleStateID=2&CategoryID=3756&FreeText=låt regnbågsbarnen känna stolthet](http://www.forskolan.net/main.asp?ArticleID=362344&ArticleOutputTemplateID=87&ArticleStateID=2&CategoryID=3756&FreeText=låt+regnbågsbarnen+känna+stolthet) Hämtad 2009-11-16.

<http://www.stingerfonden.org/documents/hsetikregler.pdf> Hämtad 2009-12-14

<http://www.stockholmsfria.nu/artikel/7055> Hämtad 2009-11-19

<http://www.skolverket.org/sb/d/1663/a/15504;jsessionid=F83DEB8FBFC1101746F8CB36CEE0B10E#paragraphAnchor3> Hämtad 2010-01-13

Intervjuer

Intervjuer gjorda följande datum: 09-11-01, 09-11-02, 09-11-03, 09-11-09, 09-11-10.